

PAŽAISLIO ŠVČ. MERGELĖS MARIJOS SU KŪDIKĖLIU JĖZUMI PAVEIKSLAS: KŪRINIO IKONOGRAFIJOS KILMĖ IR JO REIKŠMĖS KONTEKSTAS¹

Jolita Liškevičienė

VILNIAUS DAILĖS AKADEMIJOS
DAILĖTYROS INSTITUTAS
Dominikonų 15/1, LT-01131, Vilnius
jolita.liskeviciene@gmail.com

Straipsnyje analizuojama *Pažaislio Švč. Mergelės Marijos su Kūdikiu* paveikslo ikonografija, aptariamoms šio atvaizdo ikonografinio tipo susiformavimo aplinkybėms, jį užsakiusio Milano kardinolo Federico Borromeo ir gėlių vainiko tipo pirmavaizdį sukūrusių flamandų dailininkų dueto Jano Brueghelio vyresniojo ir Hendricko van Baleno reikšmė. Tyrimu siekiama atskleisti šio ikonografinio tipo svarbą to meto dailės kontekste, jo paplitimo aplinkybes, išskirtinumą ir populiarumo priežastis. Tyrime taip pat trumpai pristatoma gerbtino *Pažaislio Švč. Mergelės Marijos su Kūdikiu* paveikslo istorija ir jo sekiniai LDK.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: gerbiamas atvaizdas, ikonografija, *Madona gėlių vainike*, XVII a., LDK, Pažaislis, kamalduliai.

ĮVADAS

Pažaislio stebuklingasis Švč. *Mergelės Marijos su Kūdikiu gėlių vainike* paveikslas Lietuvoje yra pakankamai gerai žinomas. Jo kilmė apibendrintais duomenimis nusakyta gausiuose Pažaislio bažnyčios bei vienuolyno istorijos tyrimuose ir unikalų Lietuvos baroko

paminklą pristatančioje literatūroje². Manoma, kad kamaldulių Dievo Motina kartu su leidimu steigti Pažaislyje kamaldulių vienuolyną 1661 m. popiežiaus Aleksandro VII buvo padovanota bažnyčios funda-

¹ Straipsnis parengtas pagal Lietuvos mokslo tarybos finansuotą programą „Kultiniai atvaizdai LDK: importas ir vietinė sklaida (MIP-11160, vad. Tojana Račiūnaitė).

² Halina Kairiūkštytė-Jaciniene, *Pažaislis, baroko vienuolynas Lietuvoje*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2001; Mindaugas Paknys, *Pažaislis: menas ir istorija*, Vilnius: E. Karpavičiaus leidykla, 2005; Robertas Gedvydas Skrinckas, *Piligrimo vadovas po stebuklingas Marijos vietas*, Kaunas: Judex, 1999, p. 326–330; *Lietuvos bažnyčios*, sud. Laima Šinkūnaitė, Kaunas: Šviesa, 2009, p. 96–105.

- Polski Słownik Biograficzny*, t. 24/4, z. 103, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk, 1979.
- Powell Claire, *The Meaning of Flowers a Garland of Plant Lore and Symbolism from Popular Customs and Literature*, London: Jupiter Books (London), Ltd., 1977.
- Royt Jan, *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století*, Praga: Univerzita Karlova v Praze, 1999.
- Schlossmuseum Rundāle: Museumführer*, Rīgā: Apgāds „Jumava“, 2007.
- Schneider Norbert, „Vom Klostergarten zur Tulpenmanie. Hinweise zur materiellen Vorgeschichte des Blumenstillebens“, in: *Stilleben in Europa*, [kat.], Münster: Westfälisches Landesmuseum für Kunst und Kulturgeschichte, 1979, p. 304–312.
- Skrinskas Robertas Gedvydas, *Piligrimo vadovas po stebuklingas Marijos vietas*, Kaunas: Judex, 1999.
- Stoichita Victor Ieronim, *Das Selbstbewusste Bild : Vom Ursprung der Metamalerei*, München: Fink, 1998.
- Stoichita Victor Ieronim, „Zur Stellung des sakralen Bildes in der neuzzeitlichen Kunstsammlung. Die „Blumenkranzmadonna“ in der „Cabinets d'Amateurs““, in: *Macrocosmos in microcosmo. Die Welt in der Stube. Zur Geschichte des Sammelns 1450 bis 1800*, hrsg. von Andreas Grote, Opladen: Leske und Budrich, 1994, p. 417–436.
- Stoichita Victor I., *L'invenzione del quadro: arte, artefici e artisti nella pittura europea*, Milano: il Saggiatore, 2004.
- Šinkūnaitė Laima, „Pažaislio kamaldulių Švč. Mergelės Marijos su Kūdikiu gėlių vainike paveikslas kaip maldos ir tikėjimo kelrodis“, in: *Soter*, [interaktyvus], 2012, Nr. 44 (72), p. 118, [žiūrėta: 2013-03-19], http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:J.04~2012~ISSN_1392-7450.N_44_72.PG_111-126/DS.002.0.01.ARTIC.
- Šinkūnaitė Laima, „Pažaislio kamaldulių vienuolyno restauravimas: klaidos ir rezultatai. Kultūros paveldas: prarastos vertybės, neišnaudotos galimybės“, in: *Meno istorija ir kritika*, Nr. 1, Kaunas: VDU leidykla, 2005, p. 82–89.
- Šinkūnaitė Laima, „Pažaislio vienuolyno dekoru ikonografinė programa: nauji tyrinėjimų aspektai“, in: *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės barokas: formos, įtakos, kryptys*, Vilnius, 2001, p. 7–26;
- Šinkūnaitė Laima, „Šventojo Benedikto gyvenimo freskos Pažaislio kamaldulių vienuolyne“, in: *Logos* 52, 2007, p. 133–144.
- Šinkūnaitė Laima, „1009 metai ir Pažaislis. Krikščioniškųjų misijų tema“, in: *Soter*, 2000, Nr. 3 (31), p. 75–84;
- Thunoe Erik, *The Miraculous Image in the Late Middle Ages and Renaissance*, ed. Erik Thunoe and Gerhard Wolf / Analecta Romana instituti Danici, Supplementum XXXV, Roma: L'erma di Bretschneider, 2004.
- Vasiliauskienė Aušra, „Rožinio Švč. Mergelės Marijos ikonografija Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės baroko dailėje“, in: *Logos*, Nr. 49, p. 161–171; Nr. 52, p. 163–173.
- 1648: *Krieg und Frieden in Europe*, hrsg. Klaus Bussman, Heinz Schilling, Bd. I: *Ausstellungskatalog*, München: Bruckmann, 1998.

PAŽAISLIS PAINTING OF VIRGIN MARY WITH BABY JESUS: THE ORIGINS OF ICONOGRAPHY AND THE CONTEXT OF THE PAINTING'S MEANING

Jolita Liškevičienė

KEYWORDS: worshipped image, iconography, Madonna in a garland of flowers, 17th c. Lithuanian Grand Duchy, Pažaislis, Camaldolese monks.

SUMMARY

The article reveals the iconography of the miraculous Pažaislis painting of the Virgin Mary with Baby Jesus and discusses the circumstances of the formation of its iconographic type. The article analyses the primary image of this iconographic type – the Madonna in a garland of flowers painting ordered by the Milanese cardinal Federico Borromeo (1564–1631), and created by the Flemish artist duo of Jan Brueghel the Elder (1568–1625) and Hendrick van Balen (1575–1632). Other examples of this iconographic type are examined in brief as well. The research aims to define the importance of this iconographic type in the context of 17th c. art, describing the phenomena of cultural life leading to its formation: the flourishing of the still life genre, the start of collecting artworks, closely associated with the tradition of *kunstkamera*, and the baroque flower parks that sparked the collecting and scientific categorising of plants. When discussing the iconographic type of Madonna in a garland of flowers, the question of the Virgin Mary worship is raised, and of the reasons of this type's distinctiveness and popularity. The research also describes the history of the miraculous Pažaislis painting of the Virgin Mary with Baby Jesus and its follow up paintings in the Lithuanian Grand Duchy.